

**ŠESTEROSTRANA KRUNA CISTERNE KRČKOG PROVIDURA
ANGELA GRADENIGA**

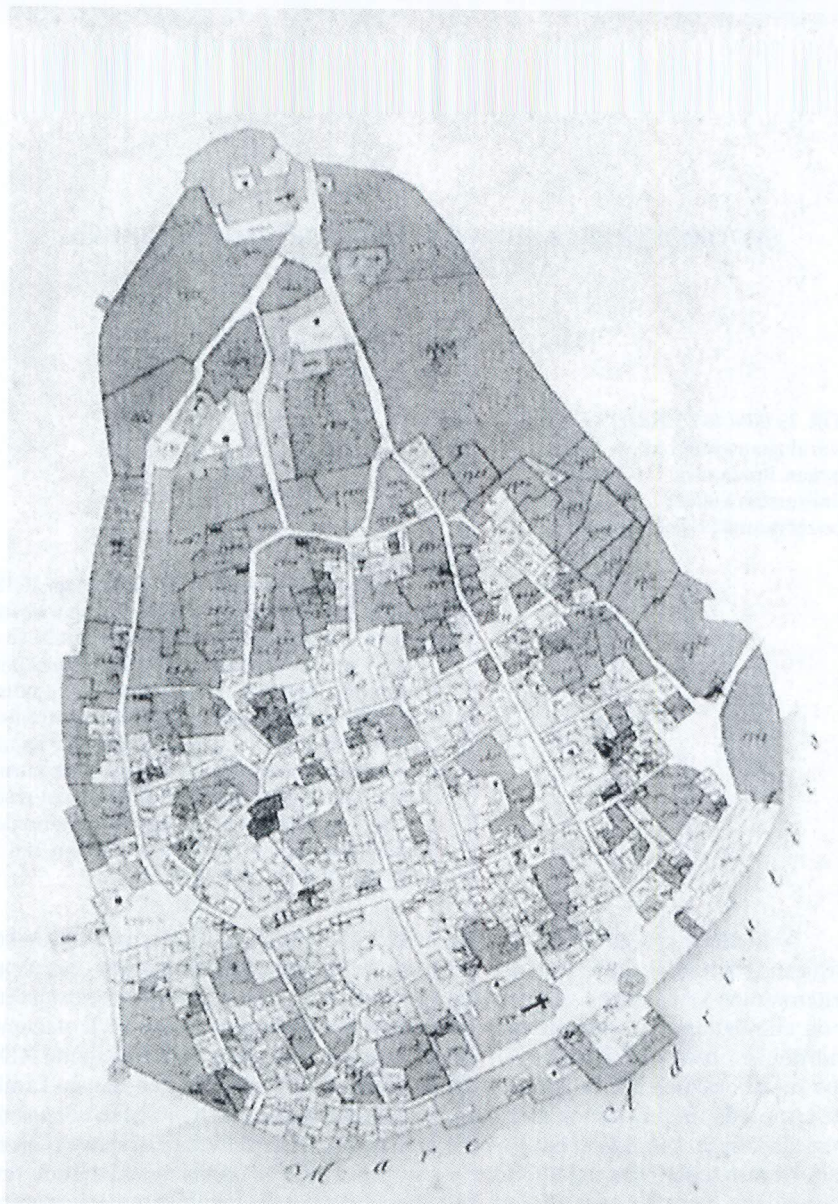
Marijan Bradanović

UDK 73.034(497.5 Krk) "15"
Izvorni znanstveni rad
Marijan Bradanović
Ministarstvo kulture
Konzervatorski odjel u Rijeci

U vrijeme providura A. Gradeniga 1558. godine u Krku je izvedena šesterostrana kruna cisterne. Za tadanje otočne prilike radilo se o vještoj i raskošnoj realizaciji monumentalnih proporcija. Jednom demontiravši a zatim višekratno preseljavajući i uzidavajući stranice Gradenigove krune, Krčani gube sjećanje na njihovu primarnu funkciju i smještaj. Kroz burnu povijest ovih mijena dotiče se odnos dvaju gradskih trgova, Vele place i Kamplina. Radionici Gradenigove krune pripisan je i jedan rad u krčkoj katedrali iz 1560. godine.

Vela placa kao glavni trg krčke komune još čeka na valorizaciju u hrvatskoj povijesti umjetnosti. Kako ona nije primarno povezana s našom temom - reljefima šesterostrane krune javne vodospreme koji su na tom trgu zatečeni i naposljetku, zbog nemogućnosti originalnog pozicioniranja i prezentirani, ovdje je nećemo podrobnije opisivati.¹ Zasad, tek valja zapaziti da je usprkos intervencijama XIX. a na žalost i kasnog XX. stoljeća, trg uspio zadržati svoj pretežito renesansni karakter. Usporedbom povijesnog katastra iz dvadesetih godina XIX. stoljeća i današnje situacije lako je, kao jedinu bitniju promjenu tlorisa Vele place, uočiti stanje u njezinom sjeverozapadnom uglu. Ondje je na mjestu gdje se danas nalazi zgrada tzv. Stare pošte, na prvom austrijskom katastru ucrtana samo vodosprema zatvorena dvorišnim ili gradnim zidom. Vodosprema je bila u neposrednoj vezi sa zgradom

¹ O Veloj placi pripreman zasebnu notu a povodom dovršetka opsežnijeg konzervatorskog zahvata na kući Perosa (sada Krajinović) čiju je reprezentativnu arhitektonsku plastiku izradila radionica majstora Franje, ranorenesansnog majstora oltarne pregrade krčke katedrale, nadgrobne ploče arhiprezbitera A. Schinelle, lava sv. Marka na kaštelu i Bogorodice s djetetom iz krčkog samostana benediktinki (spomenimo samo, zasad uočeni, Franjin krčki opus).

Katastarska karta Krka iz 1822. godine. A - Vela placa, B - pozicija providurove palače i općinske kancelarije pokraj Kamplina. Demontirane stranice krune vjerojatno su već tada bile uzidane u ogradni zid javne cisterne na Veloj placi.

fontika, smještenom s njezine sjeveroistočne strane² (današnja ljekarna) i glavnom gradskom kulom, Velom stražom. Pokraj vodospreme vjerojatno se nalazila loža

² Ova je zgrada radikalnije pregrađena u XIX. stoljeću a tijekom stoljeća mijenjala je niz javnih funkcija. Vidi: I. ŽIC-ROKOV, *Gradske zidine i ulice u Krku*, Krčki zbornik 2, Krk,

Reljefi šesterostrane krune cisterne u podstoju poštanske zgrade. Krajnji desni ne pripada kruni, dok je njezina šesta stranica s prikazom sv. Kvirina bila uzidana na bočnom pročelju.

koju treba zamisliti kao trijem s niskim parapetom, krovijem koje počiva na stupovima a dijelom i zidu susjednih gradnji. Ovo je bio uobičajen slučaj ne samo na mletačkom dijelu Kvarnera, a na samom je otoku dokumentiran opisima vrbničke crkvene i komunalne lože koji su nam sačuvani, kao i fotografijom omišaljske lože koja je snimljena prije njezine radikalne rekonstrukcije u doba kasne Austrije. Potpuna rekonstrukcija izvorne situacije u sjeverozapadnom uglu krčke Vele place zasad nije moguća, jer pisana vrela spominju primarnu, vjerojatno predmletačku ložu, zatim novu ložu a u kasnijim dokumentima javljaju se formulacije koje sugeriraju ložu priljubljenu uz fontik, tj. zgradu današnje ljekarne. Sjeverno od cisterne nalazio se zatvor.³

Već na katastru s konca XIX. stoljeća ogradni zid javne, pučke cisterne reduciran je, očito urbanističkom regulacijom, na način da se sada pružao u ravni s pročeljem susjedne zgrade današnje ljekarne a nekadašnjeg fontika. Izgradnja zgrade Stare pošte dvadesetih godina XX. stoljeća još je radikalnije izmijenila opisanu situaciju u sjeverozapadnom uglu Vele place. Zid u koji su bile ugrađene naše ploče je porušen. Jednom tipično "bodulskom" invencijom vodosprema je tada ostala u funkciji, njezina je kruna inkorporirana u zidu pročelja te se voda

1971: 207. (fontik, sjedište bratovštine). Fortis pak donosi i danas postojeći antički natpis ugrađen u ugao zgrade fontika pritom ustvrdivši da je riječ o gradskoj vijećnici. Vidi A. FORTIS: *Put po Dalmaciji*, Zagreb, 1984: 282.

³ I. ŽIC-ROKOV, (2): 207-212.

tako i dalje mogla uzimati i to s vanjštine i iz unutrašnjosti novogradnje čednih, postsecesijskih oblička. Na pročelju lijevo i desno od krune, poput postolja bile su nanizane reljefne ploče, njih ukupno šest, dok se sedma nalazila uzidana na vanjštini bočnog, zapadnog zida poštanske zgrade. Prema I. Žicu-Rokovu i A. M. Fiorentin, autorima koji su se dosad osvrnuli na tu problematiku, radilo se o reljefima, svojevrstnom frizu, s ogradnog zida uokolo vodospreme, koji su po njegovom rušenju uzidani u pročelje Stare pošte.⁴ Interpretacije tih dobro upućenih istraživača krčke baštine temeljile su se na pouzdanim izjavama suvremenika-očevidaca, a postojala je i fotografska potvrda ove situacije.⁵

Kada se zgrada Stare pošte počela adaptirati, pojavile su se dvije projektne varijante premještanja reljefa. Prva je računala na njihovo pravocrtno nizanje tgom, a druga ih je čak namjeravala ugraditi u podnožje šanka u unutrašnjosti lokala. Konzervatori su tada pristupili istraživanju ne bi li dokučili njihovu izvornu poziciju. Zahvat su motivirali i razlozi nalijeganja temelja pročelja direktno nad svodom vodospreme.

Već je na prvi pogled bilo jasno da jedna od ploča dimenzijama i obradom nije u vezi s preostalim šest. Ploča je natpisom providura A. Bondumiera datirana u 1569. godinu.⁶ Na njoj par putta desnicama pridržava grb, a ljevicama krune. Pozadina gornjeg dijela reljefa ispunjena je plitkim vegetabilnim ornamentom, dok se u donjem dijelu, podno nogu putta, nalazi kartuša s natpisom koji slavi providura. Prema fotografiji snimljenoj početkom XX. stoljeća, ploča se prije ugradbe u zidu Stare pošte nalazila na istočnom pročelju Vele straže, pričvršćena na zidnu ispunu zazidanog unutarnjeg portala te prohodne kule. I tada očito u sekundarnom, a ne izvornom položaju. Izvorno se ona nalazila na nekoj javnoj građevini Vele place, možda upravo gradskoj loži.

Preostalih šest reljefa imalo je niz zajedničkih elemenata. Odreda su dijelili identičan profil vijenaca i baza. Nadalje su se grupirali u tri duža (119x85 cm) i tri kraća reljefa (86-90x85 cm), što je već dalo naslutiti o čemu se ovdje radi. Duže ploče sadržale su prikaze krilatog lava sv. Marka, zatim sv. Kvirina, gradskog patrona i grb Angela Gradeniga s incijalima tog providura.⁷ Jedna od kraćih ploča sadržavala je natpis, a dvije varijacije ukrasnog motiva festona. Ti ukrasni vijenci od cvijeća i plodina u lisnatim tuljcima vise na dvjema karikama iz kojih se na slobodnu površinu izvijaju parovi nabranih vrpce s račvastim završetcima. Reljef s prikazom sv. Kvirina, gradskog zaštitnika, nalazio se u podstoju bočnog, zapadnog pročelja te zgrade. Raspolovljen vertikalnom napuklinom bio je spajan žbukom već prilikom ugradbe u pročelje Stare pošte. Na tjemenu vijenca, mjestu prijeloma, vidjeli su se i tragovi metalne spojnice. Relativno malu figuru sveca skulptor

⁴ I. ŽIC-ROKOV,(2): 208. M. BOLONIĆ, I. ŽIC-ROKOV, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb, 1977: 262. A. M. FIORENTIN, *Veglia "La splendidissima civitas curictarum"*, Pisa 1993: 255-258.

⁵ Na jednoj fotografiji Vele straže snimljenoj početkom XX. st. dokumentiran je djelić ogradnog zida javne vodospreme na kojem se nazire i jedna od naših stranica krune.

⁶ Andrea Bondumier bio je providur otoka Krka od 1568. do 1571. godine. Vidi: G. NETTO, *I reggitori veneti in Istria (1526-1797)*, Atti e memorie della societa istriana di archeologia e storia patria, XCV (XLIII), Trieste, 1995: 140.

⁷ Angelo Gradenigo bio je providur otoka Krka od 1557 do 1559. godine. G. NETTO, (6): 140.

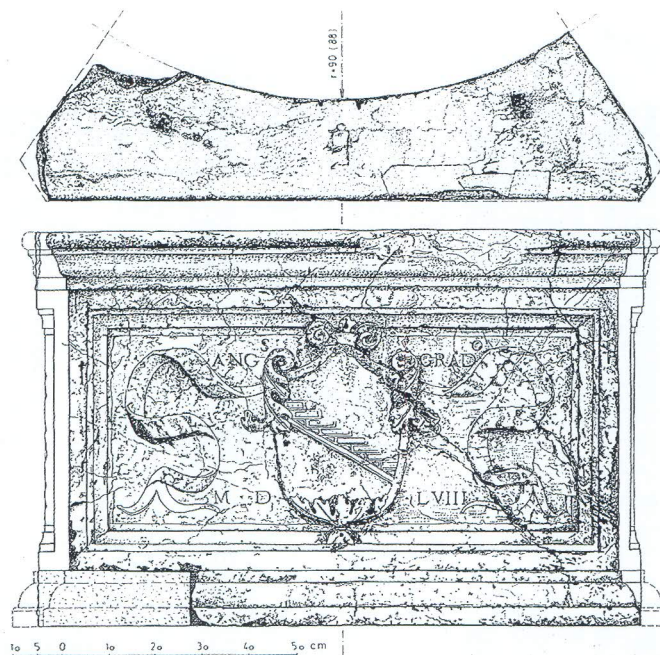

Stranica s likom sv. Kvirina

Stranica s lavom sv. Marka

je prikazao u klasičnom kontrapostnom stavu, odjevenu u tuniku koja prijanja uz tijelo omatajući se uokolo nogu u gustim, "mokrim" naborima i zaogrnutu plaštem. Na glavi patron grada nosi visoku i šiljastu mitru. Lice je oštećeno napuklinom, a sačuvan je preostatak bujne brade. U ljevici svetac drži model grada, dok desnicom pridrži pastor. Tlo je predočeno busenjem trave koje se prostire uzduž cjelokupnog donjeg ruba središnjeg reljefnog polja. Natpis kapitalom SANCTUS QUIRINUS pruža se lijevo i desno od svečeve glave. Na idućoj je ploči figura kralatog lava prikazana konvencionalno, s relativno visokim reljefom u kročecem stavu. Lavlji torzo je manji u odnosu na cjelokupnu figuru, dok su šape sračunato hipertrofirane. Prednja lijeva počiva na tlu predočenom prepoznatljivim busenjem trave, a desna pak pridrži otvorenu knjigu evanđelja, bez uobičajenog natpisa. Stražnje lavlje šape počivaju na stiliziranom prikazu morske površine. Rep životinje pravocrtno prati pružanje lijeve stražnje noge. Glava bez aureole probija zadani okvir središnjeg polja ploče. Spretno modeliranu njušku obrubljuju mekani uvojci grive. Krila su postavljena na uobičajeni način, jedno "anatomski" logično a drugo s otklonom od tijela, zamahom se pružajući iza glave. Uz rub površine reljefa iznad šape s otvorenom knjigom je uzvisina prekrivena busenjem trave s kulom na vrhu. Stranica s Gradenigovim grbom ima u gornjoj zoni površine natpis ANG S GRAD O (Angelus Gradenigo). U donjem je dijelu podno grba datacija, uklesana rimskim brojevima MDLVIII. godina. Unutar štita dijagonalno se pružaju stube. Bazu i rubove štita s volutama (sagomato) obujmljuje akant. Vršak je naglašen parom voluta. Iz štita se izvijaju vrpce račvastih završetaka. Polje posljednje ploče u cijelosti je ispunjeno natpisom kapitalom:

Stranica s Gradenigovim grbom i datacijom

Stranica s natpisom

NOI VEGLESANI PER SEGNO DEL NOSTRO GRATO ANIMO
 AL CLARISSIMO SIGNOR ANGELO GRADONIGO PROVEDITOR
 PADRE E CONSERVATORE DI QUESTA CITTA ET ISOLA COME
 QUELLO CHE CON LA INCOMPARABILE SUA PRUDENZA SEDATE
 LE DISCORDIE NOSTRE REPRESSA L' AUDACIA DEGLI EVSCOCHI
 E FRENATO L' ARDIRE DI CHI HAVEVA GIURATO DI PORRE IL GIOGO
 A VEGLIA CI HA' RIDOTTI A PERPETUA TRANQUILITA' E PACE
 E SECURTA ESSENDO GIUSTO CLEMENTE ET
 INNOCENTISSIMO IN TUTTE LE SUE ATTIONI ET HAVENDO
 A COMMODO E BENEFICIO COMUNE ORNATA LA PIAZZA
 E FATTAVI QUESTA CISTERNA DI MIRABILE OPERA NON
 POTENDO HONORARLO COME CONVIENE A SU(O)I MERITI
 HABBIAMO FATTO⁸ FARE IN MARMO A SUA PERPETUA GLORIA ET
 A NOSTRA MEMORIA QUESTA PICCIOLA ISCRITZIONE⁹

⁸ Kao što već donosi Rizzi, prvo je T naknadno ispravljano od R. Usp. A. RIZZI, *Leoni di San Marco, Il simbolo della Repubblica Veneta nella scultura e nella pittura*, Venezia, 2001, II: 252.

⁹ "Mi Krčani u znak svoje zahvalnosti / spram presvijetlog gospodina Angela Gradeniga, providura, / oca i čuvara ovog grada i otoka, (te) / onog što je nemjerljivim svojom razu-

Otucanje žbuke i zidne građe uokolo reljefa otkrilo je nove elemente bitne za razriješene njihove prvotne funkcije. Bočne strane reljefa bile su skosene, a poleđina polukružno obrađena. Svaka je duža ploča na bočnim stranicama imala početke profiliranih okvira koji su odgovarali nastavku reljefa kraćih ploča. Na tjemenu vijenaca, uz udubljenja spona nazirali su se i tragovi utora nekadašnjih držača poklopca. Stoga je bilo jasno da se izvorno radilo o jedinstvenom šesterostranom kruništu vodospreme, koje je, jednom demontirano, naknadnim uporabama dospjelo u prvu i drugu, reduciranu inačicu ogradnog zida javne vodospreme na Veloj placi te naposljetku u podstoj zgrade "Stare pošte".¹⁰

Dimenzije i konstrukcija postojeće vodospreme na Veloj placi isključivale su mogućnost da su se iznad nje nalazila dva grla. Žic-Rokov je, ne povodeći se samo za datacijom Gradenigova kruništa, koje je tumačio kao preostatak friza ogradnog zida te cisterne, već slijedeći pisana vrela, njezinu izgradnju smjestio upravo u XVI. stoljeće.¹¹ Taj je dataciji približno mogla odgovarati postojeća cilindrična krana zatečena iznad grla cisterne. Njezin je vijenac, za razliku od vijenaca stranica krune Gradenigove cisterne, bio mjestimice znatno oštećen utorima od struganja konopca. Nadalje, ta je *in situ* sačuvana krana odgovarala pripadajućoj konstrukciji otvora u svodu vodospreme. Proporcije, masivnost i monolitna izvedba također su išle u prilog pretpostavci o njezinoj izvornoj poziciji.¹² Stoga je za izvorni smještaj našeg poligonalnog kruništa trebalo istražiti druge mogućnosti ili mu pak pretpostaviti kratki život u funkciji. Na južnom je dijelu Vele place prilikom zaštitnih arheoloških istraživanja evidentirana jedna kružna forma, mogući preostatak bunara ili neke druge konstrukcije koja se našla izvan funkcije najkasnije s izgradnjom ranorenesansne kuće Perosa.¹³ I ova je mogućnost stoga morala biti odbačena.

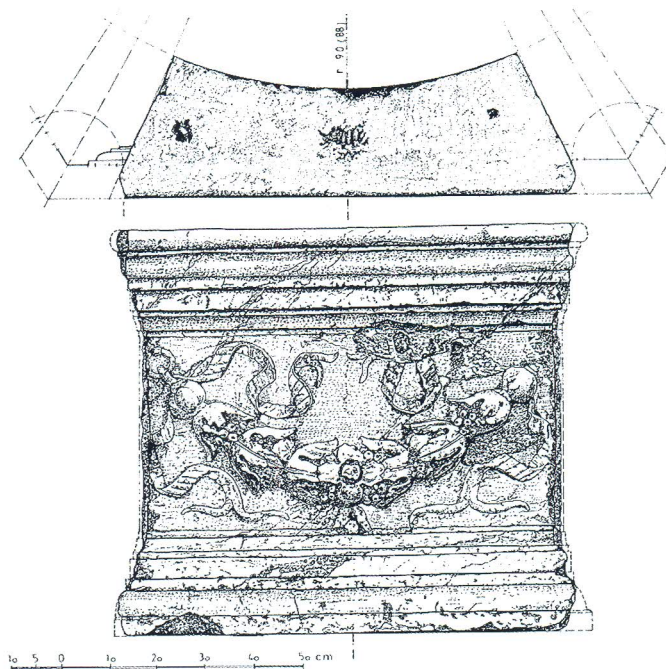
mom smirio / naše nesuglasice, stišao smionost uskoka / i zaustavio drskost onih što su se zakleli da će pokoriti / Krk, (te) nas uveo u vječan sklad i mir / i sigurnost, budući je pravedan, milostiv i / pravičan u svim svojim poduhvatima i budući / na udobnost i korist svih uredio trg / i podigao ovu čudesnu cisternu, (a) ne / mogući ga počastiti kako valja prema njegovim zaslugama, / dali smo napraviti u mramoru na njegovu vječnu slavu i / naše sjećanje ovaj mali natpis. " (prijevod N. Labusa).

¹⁰ Arheološko istraživanje interijera i sondiranje zida proveo je Ranko Starac pritom razriješivši i pitanje izvorne funkcije šest reljefa. Detaljniji opisi oštećenja reljefa navedeni su u kataloškom dijelu konzervatorskog elaborata M. Bradanovića, D. Grigića i D. Krizmanića, *Krk, Vela placa, rekonstrukcija renesansnog kruništa cisterne*, Konzervatorski odjel Rijeka, 1997. godine. Restauraciju i prezentaciju kruništa sljedeće je godine financirala Regija Veneto. Sa zaključcima konzervatorskog elaborata u svojoj se najnovijoj kapitalnoj sintezi složio A. RIZZI, (8), I: 310-311, II: 252.

¹¹ I. ŽIC-ROKOV (2): 208.

¹² Kako se na ovoj kruni dobro nazire trag pažljivo otučenog mletačkog kročećeg lavića u svojem katalogu je donosi Rizzi, definirajući je gotičkom, s datacijom u XV. st. Vidi: A. RIZZI, (8), II: 252. S obzirom na nesrazmjerne i nevjšto izvedene uglovne listove, masivnost te grubost arkada podno vijenca, ona je kao mjesna produkcija zaista mogla nastati i u XVI. st. Vjerojatnija je ipak opcija konca XV. stoljeća, kada je čitava Vela Placa s pripadajućim dijelom gradskih zidina bila veliko gradilište.

¹³ N. NOVAK, A. BROŽIĆ, *Arheološka istraživanja na trgu Vela placa u Krku*, konzervatorski elaborat, Rijeka, 1995.

Prva stranica s festonom

Druga stranica s festonom

Logično rješenje izvorne ili ipak sekundarne pozicije ponudila je jedna vrbnička kronika iz polovice XIX. stoljeća. Ona je u vrlo kratkom opisu grada Krka možda pojasnila sudbinu našeg šesterostranog kruništa. Tako se u ovom inače dragocjenom i vrlo pouzdanom vrelu za povijest Vrbnika spominje providurova palača u Krku, "koju Kerčani zapustiše i na tlo obališe" a navodi se i sljedeće: "... u ovoj (palači) bijaše jedno dvorište i dvj gušterne. One ploče kamene s onimi izdubljenimi pismi načertane, koje se nalaze na Veloj placi pred vratimi gradskimi od mora, na ulasku i obgradi pučke gušterne, obstirahu gerlo jedne te gušterne u providuriji".¹⁴ Antun Petris, glasoviti vrbnički kroničar, nije mogao biti precizniji u opisu dvorišta providurove palače koja se nalazila na suprotnoj, istočnoj strani grada, mjestu na kojem se danas prostire biskupski vrt i mali perivoj između njega i kaštela.¹⁵

O mogućem tijeku mletačke regulacije jugoistočnog ruba grada zasad, prije detaljne analize raspoloživih vrela, samo u kratkim crtama. Baš kao što je to bio slučaj i na zapadu, jedna od prvih značajnijih mletačkih graditeljskih inicijativa bila je refortifikacijske naravi (nastavak osuvremenjivanja dotadašnjeg frankopanskog kaštela),¹⁶ a zatim se nastavila rekonstrukcijom istočnih gradskih vrata (Porta Pisana),¹⁷ izgradnjom općinske kancelarije i providurove palače, vjerojatne krune zahvata. Javnu, profanu izgradnju na ovom području trga Kamplin, koji je poput Vele place, imao antičke korijene,¹⁸ pratila je i intenzivna graditeljska aktivnost na krčkoj katedrali (novi zvonik, izgradnja nove glavne apside, nastavak izgradnje pobočnih kapela).¹⁹ Kako su Mlečani opsežne radove monumentalizacije glavnog komunalnog trga, Vele place provodili već koncem XV. stoljeća, logično je pretpostaviti da su naše krunište i pripadajuća vodosprema predstavljali segment vrlo sličnog procesa koji se u idućem stoljeću odvijao na suprotnoj, istočnoj strani grada.²⁰ Upravne su zgrade između kaštela i istočnih gradskih vrata, preko

¹⁴ I. GRŠKOVIĆ-V. ŠTEFANIĆ, "Nike uspomene starinske" Josipa Antuna Petrisa (1787-1868), Zbornik za narodni život i običaje, 37, Zagreb, 1953: 106.

¹⁵ Rezervu valja zadržati zbog izričitog spomena cisterne kao ukrasa trga na Gradeniškom natpisu, dok se kod Petriša spominje dvorište. Naravno, tijekom realizacije a i naknadno, plan se mogao izmijeniti kao i urbanistička situacija lokacije. I prije razdoblja romanizma zabilježeni su slučajevi preseljenja ovog tipa atraktivne arhitektonske plastike. Definitivno razrješenje izvorne pozicije donijeti će daljnja istraživanja, primarno ubikacija same vodospreme na koju se odnosi natpis a koja je morala biti velikih dimenzija. U svakom se slučaju svjedočenje kroničara Petriša ne smije zanemariti.

¹⁶ Zabilježeno u pisanim vrelima a dobro se uočava i na samom kaštelu. Usp: MHSM, Vol. XI, Commissiones et relationes venetae. T. III, JAZU, Zagreb 1880: 137.

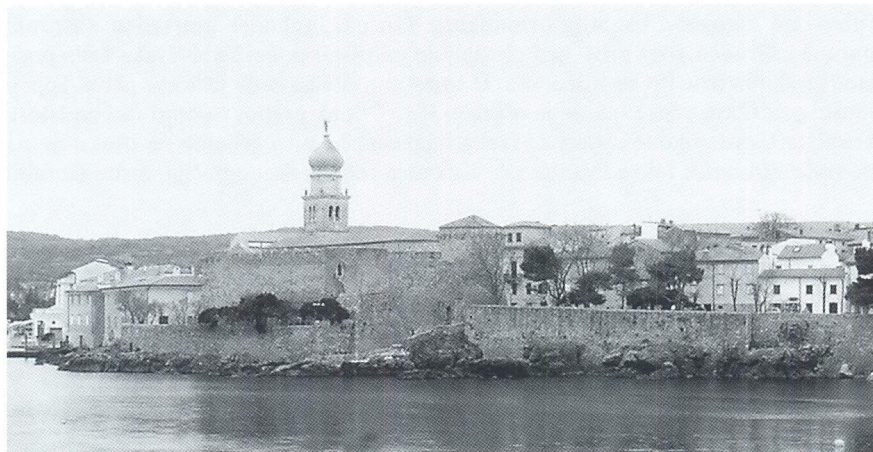
¹⁷ Dobro sačuvane renesansne profilacije dovratnika i prag ove faze istočnih gradskih vrata (također se radilo o prohodnoj kuli) ukazali su se tijekom nedavnog zaštitnog arheološkog zahvata N. Novaka.

¹⁸ A. MOHORVIČIĆ, *Novootkriveni nalazi antičkih terma, oratorija i starokršćanske bazilike u gradu Krku*, Rad JAZU, 360, Zagreb, 1971: 21, 26-29. Autor opisuje nalaz antičke insule i termalnog kompleksa ispod katedrale, čak i preostatke zida reprezentativnog antičkog objekta koji se pružao istočno od katedrale, dakle prema Kamplinu.

¹⁹ I ovdje se radilo o procesu kojem su temeljne smjernice određene Vinciguerrinim *Reformationes*, svojevrsnim urbanističkim planom proklamiranim i sustavno provedenim u ranijem razdoblju mletačke uprave. Usp. I. ŽIC-ROKOV (2): 184-86, 192, 197.

²⁰ ŽIC-ROKOV pomalo pretjeruje kada Kamplinu odriče funkciju trga (2): 206. Stariji je autori znaju čak i prenaglašavati ovdje pozicionirajući mletačku ali i frankopansku

gradskih zidina koje su krunile, bile povezane u jedinstvenu, lako branjivu cjelinu, s internim komunikacijskim sustavom.²¹ Zapuštene u vrijeme kasne mletačke uprave ubrzo zatim, u prvoj polovici XIX. stoljeća, postaju logičnom metom rušenja i razgradnje, u prvom redu motiviranim ponovnim korištenjem građevnog materijala.²²

Pogled na Kaštel, Kamplin i dio zidina nad kojima su se nalazile općinska kancelarija i providurova palača

Premda se radi o općim mjestima renesansne gradogradnje, urbanističke akcente istočnog i zapadnog ruba grada Krka zgodno je direktno usporediti sa Zadrom kao regionalnim središtem mletačke uprave. I ondje je bila primarna refortifikacija glavnih dijelova zidina i kaštela na suprotnim stranama grada i drugim za obranu bitnim pozicijama. Dvije krčke renesansne vodospreme, onu pučku na Veloj placi i onu koja je prema Petrišu imala dva grla a nalazila se u providurovoj palači, također možemo usporediti sa zadarskim, nešto kasnijim, no kako i priliči, monumentalnijim pandanima Pet bunara i Tri bunara.²³ Taj je tip izgradnje bio motiviran neposrednim pripremanjima za slučaj turske (u zadarskom slučaju) ili neke

administraciju. Usp. G. CUBICH, *Notizie storiche sull' Isola di Veglia*, Trieste, 1875: 79. Ne smije se zaboraviti izrazito javni, reprezentativni karakter prostora južno od katedrale, između njezinog južnog portala i tzv. "frankopanske sudnice", nesumnjiv već u razvijenom srednjem vijeku. Mletačka je uprava samo intenzivirala regulaciju Kamplina od začelja katedrale prema istoku.

²¹ I. GRŠKOVIĆ, V. ŠTEFANIĆ, (14): 106. Potvrđuje i situacija na terenu poput danas zazidanog otvora smještenog visoko u istočnom plaštu kaštela između okrugle i tzv. austrijske, tj. gotičke jugoistočne kule.

²² Razgradnju je pratio i za Krk XIX. st. karakterističan proces opsežnog nasipanja supstrukcija iznad kojih se formiraju vrtovi.

²³ Usp: T. RAUKAR, I. PETRICIOLI, F. ŠVELEC, Š. PERIČIĆ, Zadar pod mletačkom upravom, Zadar, 1987: 131, 283-292.

druge opsade. U tom je smislu zanimljiv natpis s Gradenigova kruništa koji, istina, u prvom planu ističe mjesnu neslogu, ali i direktno spominje uskočku prijetnju, inače omiljenu temu relacija krčkih providura.²⁴

Majstori klesari našeg kruništa cisterne dvije su godine poslije izradili grobu ploču Ivana i njegove sestre Marije Šubić u krčkoj katedrali.²⁵ Realizacija se ovdje ponešto razlikuje u detaljima a za nijansu i u vrsnoći obrade. Vijoreće vrpce su ponešto kruće, njihovi račvasti završetci svijeniji a štit grba ukrašen je svijenim rubovima namjesto lisnatog ornamenta. On pak, također umrtvljen naspram onome s Gradenigova grba, sad obrubljuje natpisno polje. Šubićevska krila posijana gredama izrazito su stilizirana. U spretnom oblikovanju lavičeve glave, koja u njušci pridržava vrpce o koje je obješen štit,²⁶ ipak prepoznajemo rad majstora kruništa Gradenigove cisterne. Treba naglasiti da u to vrijeme na otoku nema domaće radionice takve kvalitete.²⁷ Kakvoća reljefa, ikonografija, ornamentalni

²⁴ Mjesna tradicija natpis interpretira kao spomen sukoba dviju stranaka za prevlast u gradu, dakle opće mjesto u povijesti mediteranskih komuna. No u Krku je sukob povijesno potvrđen a pridavale su mu se i sasvim druge konotacije. Radilo se o najjačim gradskim obiteljima Cicutama i Zuttinisima (Cetinićima). Prema Gradenigu koji se hvali da ih je nakon dugotrajne svađe pomirio, sukob je imao karakter obračuna plemstva i pučana a jedan je od Cicuta čak surađivao s uskocima. Usp: MHSM, Vol. XI, Com. T. III, JAZU, Zagreb, 1880: 139. I. ŽIC-ROKOV, *Galijoti otoka Krka (Prema spisima biskupskog arhiva u Krku)*, Krčki zbornik 1, Krk, 1970: 232.

²⁵ DEO OP(timo) MAX(imo)
D(ominus) IO(annes) SUBICH
CLAUDIT UNA CUM
MARIA EI SOROR
In HOC TUMULO
QUE VIVE(n)S F(ecit) ET
H(a)ERED(ibus) SUIS
AN(no) DO(mini) MD.LX

Bogu najboljem najvećem / Gospodin Ivan Šubić / leži zajedno / s Marijom svojom sestrom / u ovom grobu / što ga živ podignu i / nasljednicima svojim / godine gospodnje MDLX. Iznad natpisa grb: u polju tri kose ... grede posijane ... krilima. (čitanje Nenad Labus). Grobnicu spominje I. Ž. Rokov, *Kompleks katedrala-Sv. Kvirin u Krku*, Rad JAZU, 360. Zagreb, 1971: 141.

²⁶ Lavlja glava ovdje aludira da se radi o plemstvu pod okriljem Republike sv. Marka. Ilustrativan je sličan primjer iz okolice Bergama kojeg donosi Rizzi. Na zidnoj slici iz prve polovine XVI. st. lavlja glava u njušci drži vagu pravde simbolizirajući pravičnost mletačke administracije. Usp. A. RIZZI, (8), I: 270, II:217.

²⁷ Dok na kamenoj skulpturi XIV. stoljeća prevladava import iz Mletaka, situacija u XV. stoljeću je znatno složenija, osobito na planu arhitektonske plastike. Tako u gradu Krku posredstvom Frankopanskih veza bilježimo direktne realizacije kontinentalne gotike. Pri koncu XV. stoljeća u gradu djeluju i domaći ili udomaćeni kvarnerski majstori renesanse. U XVI. stoljeću pak prevladava import majstora iz Mletaka (Gradenigovo krunište, spomenuti Bondumierov natpis). Kod krčkih kaštela situacija je ponešto drugačija, renesansa ovdje dolazi koncem XV. i u prvoj trećini XVI. st. posredstvom Senja (Baška) ili Vinodola (Vrbnik, Omišalj, Dobrinj). U potonjem slučaju sa snažnim primjesama kasne gotike. Polovicom XVI. stoljeća potpuno prevladavaju izrazito konzervativne mjesne radionice tako da se prezici retardirane gotike na arhitektonskoj plastici protežu sve do u XVII. stoljeće. O tome ponešto u: M. BRADANOVIĆ, *Skica povijesnog urbanističko-arhitektonskog razvoja Vrbnika*, 900 godina Vrbnika, Vrbnik, 2002: 57-64.

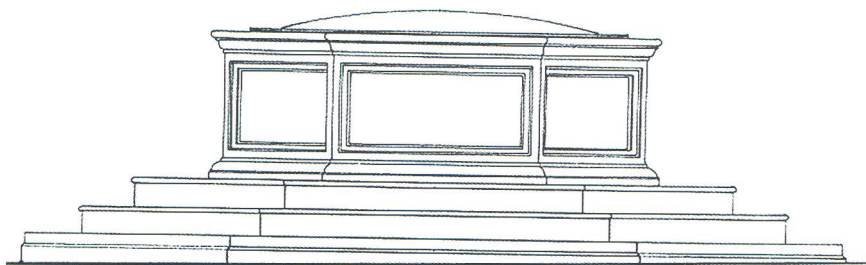

Grobna ploča Ivana i Marije Šubić

repertoar i rutiniranost izvedbe krune Gradenigove vodospreme upućuju na specijaliziranu radionicu iz središta produkcije. Sličnost pa i identičnost nekih rješenja krčkog kruništa u usporedbi s onim venecijanskima nije sporna. Ono se, ne samo općom formom, koju baštini iz prethodnog stoljeća već i brojnim repertoarnim podudarnostima, naslanja na standardnu mletačku produkciju prve polovine XVI. stoljeća (festoni, lik zaštitnika, štitovi s volutama i vijorećim vrpčama).²⁸ Našeg se lava, kao predvidljivo pomno klesani dio skulpture, ipak ne može uspoređivati s vrhunskim primjercima preostalim (ponekad djelomice preostalim) na tek

²⁸ Usp. festone niza poligonalnih kruništa u Mlecima iz prve polovine XVI. st. (Campo dei Gesuiti, Campo S. Agnese) ili pak grbove zadarskih Kopnenih vrata. Cjelokupni repertoar naslijeđen je iz XV. st.

ponekim gradskim vratima, tornju, loži, nekoj drugoj reprezentativnoj javnoj građevini znatnijih gradova nekadašnje Mletačke Republike ili važnijoj utvrdi.²⁹ Vještina prikaza je neprijeporna, no izostaje zato doza stilizacije u pravcu pompoznosti ili gorde strogosti ponajboljih lavova sv. Marka.³⁰ Zbog masovne revolucionarne damnacije krilatih lavova, nažalost nemamo dovoljno mogućnosti komparacije tog dijela skulpture Gradenigova kruništa s primjerima u samim Mlecima. Preostaje jednako pomno i vješto klesan lik gradskog zaštitnika. Sličnost realizacije nalazimo na svečevom liku s cilindričnog kruništa iz iste 1558. godine, koje se nalazi na trgu S. Basegio u Veneciji.³¹ Posrijedi je vjerojatno tek podudaranje manire u prikazu svetačkog lika. Nadalje, krunište ovog primjera iz Venecije cilindričnim je, već manirističkim, oblikovanjem stilski naprednije od krčkog. Pritom ne smijemo zaboraviti da je konzervativni heksagonalni oblik našeg slučaja vjerojatno odabran kao pogodniji za javnu funkciju, tj. prezentaciju konvencionalnog ikonografskog programa.³² U toj kategoriji utilitarne lagunarne produkcije, koju

Grafička rekonstrukcija krune

izvršno reprezentiraju upravo krune vodosprema, naš primjer ipak ulazi u skupinu odličnih. Dovoljno je samo usporediti profinjene linije figure sv. Kvirina s ponekad krutim i zdepastim svecima s mletačkih, približno istovremenih kruništa. Kako je već naglašeno, za krčke se prilike svakako radi o prvorazrednom radu. U to su se doba već bile izrazito prorijedile realizacije monumentalne arhitektonske plastike, česte u doba Frankopana i za vrijeme rane mletačke uprave. Raspon u dataciji krune i grobne ploče iz katedrale svjedoči o nešto duljem ili višekratnom boravku

²⁹ Poput koparskog lava s palače Tutto, Firentinčevog iz trogirске lože ili onih visokorenesansnih sa zadarskih Kopnenih vrata ili gradskih zidina Legnaga.

³⁰ Mada se može zaključiti da on jednostavno i ne pripada ovoj maniri u prikazu lavova sv. Marka.

³¹ Figura sv. Bazilija. Usp. A. RIZZI, Vere da pozzo di Venezia, I puteali pubblici di Venezia e della sua laguna, Venezia, 1981: 250, 263.

³² Iako je obličje standardno za krune javnih vodosprema druge polovice XV. i osobito prve pol. XVI. st. i na lagunama se javlja kasnije a kada treba naglasiti javni karakter investicije (npr. heksagonalne krune u Malamoccu iz 1587. i 1589.). Vidi u A. Rizzi, (8) II: 82, kat: 858, 861.

Prezentacija krune na Veloj placi

majstora, možda angažiranih upravo na poslovima ukrašavanja novih administrativnih zgrada na Kamplinu. Mjesni majstori u budućnosti više nisu bili kadri čak ni izdaleka slijediti ovu kvalitetu.³³

³³ Heksagonalno krunište cisterne s kraja XVII. stoljeća u dvorištu krčke kuće Nave dirljiv je primjer nesprenog pokušaja kopiranja formi Gradenigove krune. Kakvoća njegovih reljefa prezentira svu nemoć mjesne produkcije u kasnijem razdoblju mletačke uprave.

LA VERA DA POZZO ESAGONALE DELLA CISTERNA DEL PROVVEDITORE DI KRK ANGELO GRADENIGO

Marijan Bradanović

Con ultima indagine nel 1997 è stata risolta la funzione originaria di sei rilievi che all'inizio del XX secolo furono immurati nel basamento dell'edificio postale sulla Piazza grande (Vela placa) di Veglia (Krk). Nel 1998 è seguito il loro restauro e la presentazione su questa piazza cittadina a cui davano l'impronta dominante lo stile rinascimentale e l'epoca della prima amministrazione veneziana. Prima che fosse costruito l'edificio della Posta le lastre si trovavano nel muro di cinta del serbatoio pubblico per l'acqua. Esso, insieme alla sua vera da pozzo cilindrica originaria, è ancor oggi in buono stato di conservazione nell'angolo nord-ovest della Piazza grande. Risale probabilmente alla fine del XV sec., quando la Piazza grande era un cantiere in piena attività. In base agli scritti di un cronista della prima metà del XIX secolo si giunge alla verosimile posizione originaria della nostra vera da pozzo altorinascimentale esagonale. Si trovava nel complesso degli edifici dell'amministrazione veneziana accanto al Kamplin, sul lato opposto, orientale, della città. Questa è l'occasione giusta per l'analisi dei rapporti tra la Piazza grande primo rinascimentale e il Kamplin, su cui nel XVI secolo si spostò il fulcro dell'attività edilizia del governo veneziano. La cancelleria comunale e il palazzo del provveditore al Kamplin furono abbandonati nel XVIII secolo e demoliti nei primi decenni del XIX secolo. Sono, tuttavia, rimaste importanti tracce del loro rapporto con il castello e con la porta orientale cittadina (Porta Pisana) ai quali erano collegati formando un complesso unico. Le circostanze urbanistiche sono confrontate alle più ricche analogie con Zara, come principale centro amministrativo del tempo.

I maestri-scalpellini della vera da pozzo della cisterna Gradenigo dell'anno 1558 realizzarono, due anni più tardi, la lapide sepolcrale di Ivan e di sua sorella Marija Šubić nella cattedrale di Veglia. L'esecuzione in questo caso si differenzia leggermente nei dettagli e per una sfumatura anche nella perfezione della fattura. La qualità del rilievo, l'iconografia, il repertorio, riprende la tipica produzione veneziana della prima metà del XVI secolo. La forma esagonale, invece di quella cilindrica più in uso alla metà del XVI secolo, è stata probabilmente scelta come più adatta alla funzione pubblica che aveva, cioè alla presentazione di un programma iconografico convenzionale. Per le circostanze di Veglia si tratta certamente di un'opera di prima qualità. In quel tempo le realizzazioni di plastica architettonica monumentale, frequenti all'epoca dei Francopani e della prima amministrazione veneziana, erano già diventate più rare.